

УДК 327:316.32

О. Шевченко, канд. політ. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДЕРЖАВИ ТА МІЖДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ ЯК АКТОРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

Принциповим питанням розв'язання проблеми глобальної зміни клімату є визначення учасників процесу врегулювання змін клімату й обсягів їхньої компетенцій та сфер відповідальності. Одним із провідних міжнародних акторів подолання глобальних кліматичних змін є держави та міждержавні утворення. Показано, що донедавна глобальну кліматичну політику визначали найбільші емітенти парникових газів у світі: США, ЄС та Китай, які залишаються світовими економічними і політичними лідерами. Однак потужні й ефективні кліматичні політики впроваджуються і країнами G20. Нині державні політичні рішення щодо адаптації та пом'якшення наслідків глобальних кліматичних змін пов'язані, зокрема, з переходом до низьковуглецевої економіки. З одного боку, це стимулює економіку країн розроблювати й упроваджувати нові технології, переходити на відновлювальні джерела енергії, здійснювати перерозподіл інвестицій і фінансових потоків, створює нові роботи місця, з іншого – утворюються вразливі групи, які потенційно можуть страждати від цього. Зазначено, що у світі є досвід і політична воля понад 20 країн, які заявили про готовність докласти додаткових зусиль з урахуванням потреб вразливих сторін для якнайшвидшої відмови від використання вугілля при виробництві електроенергії. Показано, що, урахувавши глобальний характер проблеми зміни клімату, з метою докладання спільних зусиль для її врегулювання країни об'єднуються в міждержавні утворення та утворюють коаліції. Також формуються кліматичні альянси серед країн, що розвиваються. Відзначається важлива роль комунікацій у реалізації кліматичних політик країнами та міждержавними утвореннями, оскільки амбітні державні кліматичні політики вимагають широкої політичної та громадської підтримки, успіх яких залежить значною мірою від розуміння громадськості прийнятих політичних рішень щодо клімату.

Ключові слова: глобальні кліматичні зміни, держави, міждержавні утворення.

Постановка проблеми. Практика свідчить, що сучасні глобальні проблеми, до яких належить глобальна зміна клімату, не можуть бути розв'язані одноосібно і прямолінійно без залучення всіх зацікавлених сторін і широкої громадськості. Актуальним питанням є також розробка механізмів управління, які б сприяли реалізації стратегій адаптації, пом'якшення наслідків і підвищення адаптаційних можливостей суспільства та планетарних екосистем, що передбачає такі обов'язкові елементи, як визначення проблеми і постановка завдання, визначення схеми взаємодії та узгодження дій між учасниками процесу, терміни реалізації завдань, вибір інструментів й організація наукового супроводу. Зміна клімату вимагає колективних дій на глобальному рівні; великі зміни мають ініціюватися найвпливовішими міжнародними акторами, які представляють найбільші емітенти, економіки та потенціал впливу.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш назвав проблему зміни клімату "головним питанням нашого часу, а його розв'язання – поворотним моментом історії. У нас іще є час, щоб зупинити негативні наслідки зміни клімату, але для цього потрібні безпрецедентні зусилля з боку всіх верств суспільства" [1]. Іншими словами, на думку Генерального секретаря ООН, врегулювання проблем глобальних кліматичних змін є сферою компетенції всіх зацікавлених сторін, до яких можемо віднести держави, уряди, міжнародні організації, корпорації, громадські рухи, наукову спільноту, окремих індивідів, засоби масової інформації тощо. Цю ідею підтримує лауреат Нобелівської премії миру 2007 р., колишній керівник Міжнародної групи експертів зі зміни клімату (з 2002 по 2015 рр.) Раджendra К. Пачаурі, зауважує, що "найбільш рушійною силою, що має вплив на реалізацію програм з адаптації та пом'якшення наслідків глобальної зміни клімату є уряди і політичні партії, ООН, міжнародні організації, корпорації та кожен громадянин планети" [2].

Мета дослідження – визначити роль і внесок держав та міждержавних утворень у розв'язання проблеми глобальної зміни клімату, охарактеризувати рівень їхнього впливу на врегулювання глобальних кліматичних змін.

Аналіз останніх публікацій. Вивчення ризиків, що актуалізуються глобальними кліматичними змінами та ролі міжнародних корпорацій і невеликих європейських бізнес-структур у їхньому подоланні відображені, зокрема, у міжнародних документах (Рамкова конвенція

ООН про зміну клімату (РКЗК ООН), Паризька угода), рекомендаціях спеціалізованих структур ООН (доповідях Talanoa Dialogue, Міжнародної організації праці "Про справедливий перехід до екологічно стабільних економік і суспільств"), програмних документах ЄС (Концепція "Справедливого переходу" Європейської комісії, Нова європейська стратегія економічного розвитку "Європа 2020" (Europe 2020), програмних документах урядів країн (Національно визначені внески (Nationally determined contributions, NDC), Національних планів дій окремих країн – членів ЄС); аналітичних доповідях дослідницьких центрів ("Центру кліматичних та енергетичних рішень" (Center for Climate and Energy Solutions); "Центру міжнародних кліматичних та екологічних досліджень" (Center for International Climate and Environmental Research, CICERO); Центру "Кліматичний ковчег" (Climate Ark); Гарвардського проекту з кліматичних угод (Harvard Project on Climate Agreements) та ін.). Ці документи визначають взаємозв'язок глобальних ризиків, спричинених кліматичними і некліматичними факторами, та роль урядів держав, політичних партій і міждержавних об'єднань у їхньому подоланні.

Основні результати дослідження. У Доповіді про роботу Першої чергової сесії 2018 р. Програми Розвитку ООН Група делегацій підкреслила, що "причетність держав до вирішення проблеми глобальної зміни клімату – це основна рушійна сила Стратегічного плану на 2018–2021 рр., і його втілення вимагає активного залучення держав-членів на рівні країн" [3].

Ще донедавна глобальне кліматичне лідерство було представлено трьома географічними центрами: США, ЄС та Китаєм, тобто країнами та міждержавним утворенням, які є найбільшими емітентами парникових газів у світі. За даними Звіту компанії BP, у 2016 р. найбільший обсяг викидів був згенерований Китаєм – 27,3 % (9123,0 млн т), на другому місці – США – 16 % (5350,4 млн т), та ЄС – 10,4 % (3485,1 млн т) [4]. Урахувавши факт припинення участі США у Паризькій угоді щодо клімату, нині кожен із зазначених міжнародних акторів здійснює власну кліматичну політику і "вважає себе лідером у цій сфері" [5]. З іншого боку, багато дослідників вважають, що втрачати статус глобального гегемона із клімату США почали ще у 2001 р., коли було зроблено заяву про відмову США ратифікувати Кіотський протокол. Незважаючи на активну кліматичну політику, міжнародні переговори, на адресу керівництва США з того часу

надходить багато критики за дії в односторонньому порядку, а також за дії, які не узгоджуються із керівними програмами ООН та за участь у таких організаціях, як Форум великих економік / Форум основних емітентів (Major Economies Forum / Major Emitters Forum) та Азіатсько-Тихоокеанському партнерстві.

Можна погодитися із британською дослідницею Емі Білоу, що "найбільш вражаючі результати подолання глобальних кліматичних викликів нині демонструє ЄС" [6]. Посилення позицій ЄС у кліматичній дипломатії стало логічним наслідком здійснення США власної кліматичної політики і збіглося із геостратегічною метою ЄС щодо глобального лідерства [7]. Економіка ЄС є однією з найпотужніших у світі і, відповідно, ЄС може залучати всіх своїх міжнародних партнерів для досягнення лідерства у кліматичній дипломатії, упроваджуючи стратегію "м'якого" лідерства [8]. Однією зі складових кліматичного лідерства ЄС тепер вважається запропонована ними Система торгівлі викидами (Emission trade scheme, ETS). До того ж, керівні кліматичні документи ЄС містять жорсткіші обмеження і зобов'язання з боку європейських країн, ніж передбачено Кіотським протоколом та Паризькою угодою [8]. Така кліматична політика ЄС може бути прикладом для Китаю, інших розвинених країн і країн, що розвиваються.

На країни Великої двадцятки (G20) припадає 79 % глобальних викидів парникових газів (серед яких і викиди від лісового господарства) і близько 81 % глобальних енергетичних викидів CO₂ [9, 10]. З огляду на це заходи, що запроваджуються кліматичною політикою та відповідними кліматичними програмами, часто збігаються з національними інтересами країн, оскільки відповідають іншим соціальним потребам, підтримують реалізацію цілей сталого розвитку ООН і надають значні економічні вигоди. Амбіційна кліматична політика може створити понад 65 млн нових низьковуглецевих робочих місць у всьому світі та запобігти 700 тис. передчасних смертей від забруднення повітря до 2030 р. [11]. В усьому світі доходи державних бюджетів до 2030 р. можуть зрости до 2,8 трлн дол через реформування субсидій і ціноутворення на вуглець. З іншого боку, бездіяльність також може призвести до значних економічних втрат. За даними дослідження Brown-to-Green "20 трлн дол США, що витрачаються на виробництво енергії та електроенергії у світі, є певним фінансовим ризиком, який можна звести до мінімуму, якщо капітал буде перенаправлений в інвестування енергетичних проєктів із низькими викидами вуглецю" [12].

Усі країни G20, окрім Росії та Туреччини, які ще не ратифікували Паризьку угоду, подали свої Національно визначені внески (Nationally determined contributions, NDC) до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН). Росія і Туреччина подали лише "Планові Національно визначені внески" (Intended Nationally Determined Contribution, INDC) до Паризької конференції. Кожен документ (NDC, INDC) містить ціль країни щодо зменшення або обмеження викидів парникових газів. NDC окремих країн G20, а саме Аргентини, Бразилії, Китаю, Індії, Індонезії, Мексики, Саудівської Аравії, Південної Кореї та Південної Африки містять національні бачення з адаптації до глобальної зміни клімату. Індія та Південна Африка є єдиними країнами G20, що заявляють про свої інвестиційні потреби для реалізації заходів із пом'якшення та адаптації. Визначення інвестицій, необхідних для впровадження NDC, має суттєве значення для узгодження фінансових потоків на національному та міжнародному рівнях, як це передбачено Паризькою угодою. Бразилія, Канада, Японія, Південна Корея, Мексика та Туреччина заявили у своїх (I)NDC

про зацікавленість у торгівлі викидами із використанням міжнародних ринкових механізмів згідно із ст. 6 Паризької угоди. Згідно з рекомендацією Talanoa Dialogue 2018 р., країнам до 2020 р. рекомендовано оновити цілі своїх NDC на період до 2025 і 2030 рр. на амбітніші, оскільки це матиме важливе значення для подолання розриву між поточними викидами та тими, що необхідні для досягнення цілей Паризької угоди.

Амбітні державні кліматичні політики вимагають широкої політичної та громадської підтримки. Важливо, щоб перехід до низьковуглецевої економіки враховував інтереси тих, хто потенційно може страждати від цього: працівників, громад, підприємств, бідних домогосподарств. Згідно з рекомендаціями Міжнародної організації праці "Про справедливий перехід до екологічно стабільних економік та суспільств" "при переході до нового типу кліматичних економічних відносин необхідно застосовувати компенсацію та перепідготовку тим людям, які потенційно можуть втратити роботу, та впроваджувати національну політику підтримки розвитку зелених робочих місць" [13]. Деякі дослідники вважають, що "припинення субсидування цін на паливо та встановлення ціноутворення на викиди вуглецю можуть призвести до підвищення цін на енергоносії, створюючи ще більше навантаження на бідних" [14]. Щоб запобігти подібним наслідкам, реформи субсидій та ціноутворення на вуглець можуть бути доповнені монетарною компенсацією бідним домогосподарствам. Доходи від ціноутворення на викиди вуглецю та поетапна відмова від субсидій на викопне паливо можуть підтримувати такі суспільні блага, як доступ до енергії з відновлювальних джерел, охорона здоров'я, освіта та стабільна інфраструктура. Різні країни G20 по-різному здійснюють перехід до низьковуглецевої економіки. Нині можна вивчати та використовувати досвід Австралії, Канади, Китаю, Європейського Союзу, Франції, Німеччини, Індонезії, Південної Африки та Сполучених Штатів. Спільним для всіх країн G20 є залучення профспілок і найбільш вразливих регіонів.

Ідеї про відмову від використання вугілля в межах стратегії адаптації до глобальної зміни клімату були офіційно проголошені на 23-й Конференції ООН (COP23) щодо змін клімату, яка відбулась у Бонні в листопаді 2017 р. Понад 20 країн, серед яких Австралія, Франція, Нідерланди, Велика Британія, Канада, Італія, заявили про готовність докласти додаткових зусиль для якнайшвидшої відмови від використання вугілля при виробництві електроенергії [15]. Наприклад, головні австралійські профспілки (CFMEU та ACTU) спільно з урядом штату Вікторія та трьома приватними електростанціями розробили схему перекаліфікації робітників з енергетичного району Летробу-Веллей (Latrobe Valley), що передбачає не просто пом'якшення наслідків шкідливих впливів від діяльності електростанцій, а й запобігання втрати робочих місць [16]. В угоді йдеться про працевлаштування працівників електростанції м. Хейзелвуд (Hazelwood), що закрилася в березні 2017 р., на альтернативні робочі місця і зобов'язує компанії-партнери звести до мінімуму втрату робочих місць, забезпечувати перепідготовку працівників і впровадження схем дострокового виходу на пенсію, що відкриває більше можливостей для молодих працівників, які хочуть залишитися у промисловості.

У загальноканадській рамковій стратегії, довгостроковому плані з адаптації країни до глобальних змін клімату, затвердженому урядом Канади у 2016 р., засвідчено "прихильність до розвитку і навчання робітників з метою забезпечення належних умов для канадських працівників при переході до нової економіки чистого

зростання Канади" [17]. З 2018 р. спеціальна федеральна робоча група розпочала розробку плану переходу до економіки "чистого зростання" для робітників вугільної та газової промисловості. До роботи залучено канадські профспілки, які проводять інформаційні кампанії з роз'яснення принципів і механізмів перехідного періоду, а також надано пропозиції щодо програм з розвитку навичок, перепідготовки та страхування праці, а також містяться заклики інвестувати в екологічно чисті джерела енергії для територій, де мешкають корінні народи, віддалені та сільські громади.

У Китаї вугільна промисловість, з одного боку, є одним із найбільших працевлаштувачів (нині у вугільній промисловості працюють близько 3,5 млн осіб), а з іншого – одним із найбільших забруднювачів повітря. Зменшення видобутку вугілля негативно вплине на зайнятість через необхідність масового скорочення працівників. У 2017 р. китайський уряд виділив 30 млрд юанів (близько 4,56 млрд дол США) для того, щоб протягом наступних трьох років підтримати і працевлаштувати близько 1 млн працівників, які будуть звільнені через закриття невеликих, неефективних вугільних шахт [18].

Європейська комісія (ЄК) внесла концепцію "Справедливого переходу" у своє Повідомлення про енергетичний союз (Communication on the Energy Union), згідно з яким справедливий перехід енергії вимагатиме "перепідготовки або підвищення кваліфікації працівників у певних секторах і, де це необхідно, соціальних заходів на належному рівні" [19]. У грудні 2017 р. ЄК створила Платформу для вугільних регіонів на перехідний період для надання допомоги країнам-членам ЄС і регіонам у структурному та технологічному переході у вугільних регіонах. Концепція "справедливого переходу" також згадується в директиві Європейського Союзу про управління, де наголошується на необхідності врахування цих аспектів у ході декарбонізації економіки [20].

Концепція "Справедливого переходу" увійшла до французького політичного дискурсу після виборів президента Е. Макрона у 2017 р., одночасно із формуванням Міністерства екології (Ministry of Ecological and Inclusive Transition). У Кліматичному плані Франції серед пріоритетів визначається закриття чотирьох вугільних електростанцій до 2022 р., що викликало незгоду серед національних вугільних і морських профспілок. План вимагає "керуваного переходу", підкреслюючи необхідність підтримки працівників, які можуть постраждати від цього в короткотерміновій і середньостроковій перспективі [21]. У Проекті бюджету на 2019 р. заплановано створення десятирічного фонду для компенсації втрат доходів місцевих органів влади через закриття вугільних електростанцій [22]. Подібні схеми підтримки місцевих громад уже працюють у дев'яти регіонах країни, що впроваджують місцеві проекти з пом'якшення наслідків глобальних кліматичних змін або зелені стартапи на протипагу оптової промислової реструктуризації.

У Німеччині близько 20 тис. працівників будуть вимушені шукати нову роботу, якщо уряд ухвалить рішення про поступове припинення використання лігнітового вугілля у виробництві електроенергії для досягнення цілей Паризької угоди. Уряд уже виділив 1,5 млрд євро (1,72 млрд дол США) на період 2017–2021 рр. для полегшення структурних змін. В уряді країни також розуміють, що після 2021 р. обсяги фінансування екологічних проектів будуть збільшуватися, тому було створено комісію з питань "зростання, структурних змін і зайнятості", діяльність якої спрямована на пом'якшення наслідків відмови від викидів вугілля [23]. Країна готова поступово відмовлятися від використання вугілля, навіть незважаючи на проблему скорочення робочих місць у

вугільній промисловості і на більшу вартість електроенергії, що отримується з альтернативних джерел, ураховуючи, що з усіх видів палива, яке використовується в Німеччині, понад 40 % припадає на вугілля.

Індонезія є четвертим у світі виробником вугілля і десятим за величиною виробником природного газу, водночас країна дедалі більше залежить від імпорту нафти. У 2015 р. Індонезія запровадила новий механізм ціноутворення на паливо, який дозволив зменшити субсидії на імпорту нафту та бензин. У відкритих джерелах важко знайти інформацію щодо впливу цього механізму на рівень зайнятості у країні, однак є дані, що скорочення бюджетних асигнувань на субсидування палива дозволило збільшити витрати на соціально пов'язані програми, що опосередковано стимулює зростання, скорочує бідність, зокрема через розробку й впровадження загальної програми охорони здоров'я [24].

Економіка Південної Африки залежить від вугілля, у вуглевидобувальному секторі працює понад 80 тис. працівників. Оскільки Південна Африка має високий рівень бідності та безробіття, то забезпечення справедливого переходу було чітко визнано пріоритетом у національній політиці [25]. Крім того, Південна Африка є єдиною країною, що безпосередньо посилюється на "інклюзивний і справедливий перехід" у своїй національній програмі [26]. Наразі південно-африканська комісія із планування розпочала процес соціального діалогу, проте чітка політика переходу в межах сталого розвитку перебуває на стадії розробки.

У Сполучених Штатах дискурс щодо використання викопного палива відбувається на рівні окремих штатів. Штати вугільного регіону Аппалачі (напр., штат Кентуккі, Західна Вірджинія) у 2015 р. створили ініціативу Power Plus для підтримки економічної диверсифікації, де прописані положення про перепідготовку працівників і потенційні вигоди. На відміну від цих штатів, у Каліфорнії нині немає офіційної програми щодо управління переходом від нафти до альтернативних джерел енергії [27]. Вважається, що Індія, Японія, Мексика, Росія, Південна Корея та Велика Британія також зазнають втрат від відмови від викопного палива, однак поки не здійснюють певних дій із пом'якшення економічних чи соціальних наслідків.

У країнах Європейського Союзу національні уряди здійснюють власні, але узгоджені заходи з подолання глобальних кліматичних викликів. Ці заходи прописані в Національних планах дій (National Action Plan) та інших документах. Зазвичай уряди паралельно ведуть інформаційну політику для різних цільових аудиторій: міжнародної громадськості, національних підприємств (великий, середній, малий бізнес), споживачів, громадських організацій. Так, на міжнародному рівні країни-члени беруть на себе зобов'язання і ратифікують відповідні міжнародні угоди. На національному рівні європейські уряди залучають стейкхолдерів у межах проведення інформаційних кампаній для обміну досвідом і підвищення поінформованості. Наприклад, уряд Болгарії для підвищення розуміння поширює інформацію про найкращі екологічні та кліматичні практики. За підтримки уряду Данії працює веб-портал "Green21" для підтримки зелених ініціатив національних підприємств. Відповідні інформаційні портали та бази даних створені в Естонії та Німеччині. Національне законодавство європейських країн зобов'язує дотримуватися принципів сталого розвитку при здійсненні державних закупівель. Так, у Німеччині було ухвалено відповідний закон "Про модернізацію державних закупівель", у Фінляндії за законом усі державні підприємства зобов'язані розкривати нефінансову інформацію, а всі міністерства мають звітувати

про реалізовані екологічні проекти. Також у Фінляндії при здійсненні державних закупівель видається свідоцтво про закупівлю чистих технологій за державні кошти, а при видачі кредитів здійснюється оцінка їхніх соціальних й екологічних впливів. На сайті уряду Німеччини створено розділ, де представлено звіти різних міністерств про реалізацію ними проектів сталого розвитку та вплив цих проектів на суспільство й екологію. У Франції законодавчо закріплена обов'язкова звітність усіх підприємств щодо викидів парникових газів, причому ліміти на викиди залежать від кількості працівників. Уряди європейських країн ведуть діалог зі споживачами. Зазвичай це введення відповідного маркування та елементів дизайну продукції, що була виготовлена із дотриманням екологічних норм (Болгарія, Данія, Німеччина, Данія), запровадження лейблунга "соціально відповідальне підприємство" (Естонія). Для обміну досвідом уряди європейських країн ініціюють інформаційні кампанії для обміну досвідом і підвищення обізнаності стосовно глобальних кліматичних викликів. У межах інформаційних кампаній проводяться круглі столи і форуми за участі влади, представників великого, малого і середнього бізнесу, науковців, громадянського суспільства, видаються брошури, де розповідається про принципи екологічного управління. Багато матеріалів розроблюють для викладачів як важливої цільової аудиторії для поширення знань про глобальні кліматичні виклики та способи пом'якшення наслідків змін клімату у навчальні програми. У компетенції уряду введення заборони на рекламування продукції, що була виготовлена із порушенням екологічних стандартів або яка має негативні наслідки для здоров'я людини (Болгарія).

Ураховуючи глобальний характер проблеми зміни клімату, країни для її врегулювання об'єднуються в міждержавні утворення та формують коаліції, з метою докладання спільних зусиль до врегулювання проблеми. Нині такі міждержавні угруповання продовжують розвиватися. До структур, що опікуються розв'язанням проблеми глобальної зміни клімату, належать ЄС, JUSSCANNZ (розвинені країни, які не входять до ЄС: Японія, США, Швейцарія, Канада, Австрія, Норвегія та Нова Зеландія) і G77. Об'єднання JUSSCANNZ сьогодні стало "парасольковою групою" після того, як Сполучені Штати почали відокремлюватися від країн, які виступали за впровадження масштабних кліматичних заходів. Швейцарія частково відмовилась від JUSSCANNZ. Umbrella Group і разом із Мексикою, Південною Кореєю, Ліхтенштейном та Монако формують Групу із захисту довкілля (EIG). Інші об'єднання розвинених країн, такі як G20 і G8, також здійснюють активні кліматичні дії, особливо в ті роки, коли не проводяться саміти з клімату, для обговорення питання та отримання консенсусу щодо адаптації до глобальних кліматичних змін. Наприклад, президенти Сполучених Штатів Джордж Буш і Барак Обама організували Форум основних емітентів (Major Emitters Forum, MEM), а Дональд Трамп – Форум основних економік (Major Economies Forum, МЕФ). Експерти розцінили такі дії як "спроби США координувати розвинені країни" [28], а ініціатива "Форуму основних емітентів" розглядалася як спроба підірвати авторитет ООН з урегулювання кліматичних питань.

Також утворюються альянси серед країн, що розвиваються, а їхні структури з часом стають складнішими через загострення існуючих відмінностей. Експерти вважають, що причини неузгодженостей щодо глобальної кліматичної політики полягають не так у відсутності багатства в цих країнах, як у невизначеності сфер відповідальності й об'єктів, що потребують такої допомоги, а також невизначеності рівня уразливості країн від гло-

бальної зміни клімату. Для таких країн, що розвиваються, основним переговорним блоком є "Група-77" (G-77) – найбільша міждержавна організація країн, що розвиваються, яка діє в межах ООН та її органів. Однак у межах цієї структури з'явилося понад десяток підгруп і груп, що представляють неоднорідність Глобального Півдня. Прикладом подібних суперечностей можуть бути відносини між G-77 та ОПЕК (Організація країн – експортерів нафти), у яких пріоритети ОПЕК (високі ціни на нафту та слабкий або відсутній кліматичний договір) суперечать цілям членів G-77. У цьому контексті розглядаються три загальні підгрупи країн: країни – експортери нафти (переважно представлені ОПЕК), малі острівні держави (представлені Асоціацією малих острівних держав або AOSIS) і всі інші.

Одним із найактивніших кліматично орієнтованих міждержавних утворень країн, що розвиваються, є BASIC (Китай, Індія, Бразилія та ПАР). Цей альянс був ініційований Індією, яка вже координувала дії із Бразилією та Південною Африкою через Форум діалогу IBSA (Індія, Бразилія, Південна Африка) з різних питань міжнародної політики. Разом із Китаєм ці чотири країни мали подібні внутрішні умови (серед яких питання розвитку й енергетичні проблеми), а також схожий тиск з боку міжнародної спільноти щодо скорочення викидів і дотримання принципів стійкого розвитку. Водночас країни BASIC мають різні позиції стосовно конкретних кліматичних питань і тому досі не об'єдналися в постійний і домінуючий переговорний блок. Деякі дослідники пояснюють це домінуванням національних інтересів над глобальними проблемами. З одного боку, кожна країна може виграти від об'єднання сил і спільних зусиль, з іншого – кожна країна зберігає статус країни, що розвивається, продовжуючи співпрацювати з G77 та іншими країнами. Іншими словами, така позиція захищає ці країни від необхідності брати на себе більшу відповідальність, подібно до відповідальності промислово розвинених країн.

Аналізуючи причини повільних змін у політиці адаптації до глобальних кліматичних змін, австрійське видання "Kurier" після саміту із клімату в Катовіце, зауважує: "Проблема в тому, що [захист довкілля і зміна клімату] досі сприймаються як винятково проблеми "зелених" політичних сил. І якщо ми сподіваємося, що "зелені" швидко врятують для нас світ, то ми помиляємося. Зміна клімату має стати центральною темою для всіх партій і урядів. На темі клімату можна згуртувати цілу планету, але не окремі держави" [29].

Очевидно, що зміна клімату нині розглядається як глобальна політична проблема, через те, що вона має багато спільних ознак з іншими актуальними питаннями міжнародної політики і способами її врегулювання міжнародним співтовариством, відповідно її розв'язання має відбуватися на найвищому політичному рівні, який представляють держави як провідні актори міжнародних відносин.

Висновки. Отже, сьогодні проекти, спрямовані на врегулювання глобальних кліматичних викликів, реалізуються багатьма міжнародними акторами, провідна роль серед яких належить державам і міждержавним об'єднанням. Однак результати їхньої діяльності різняться за такими параметрами, як характер рішення, охоплення аудиторії, спектр застосованих інструментів і швидкість впровадження кліматичних ініціатив. Рішення держав та урядів як акторів урегулювання глобальних кліматичних змін мають імперативний характер для всіх учасників політичного й економічного життя країни та стосуються масової аудиторії. Ці актори застосовують широкий спектр інструментів, серед яких укладання і ратифікація міжнародних угод, прийняття національних

планів дій, ухвалення відповідного законодавства, зокрема такого, що зобов'язує організації переходити на відновлювальні джерела енергії, відмовлятися від використання викопного палива при виробництві енергії, розкривати нефінансову інформацію, вводити обов'язкове екологічне маркування продукції та заборони на рекламування неекологічної продукції, дотримуватися принципів "стійких державних закупівель", ініціювати екологічні проекти, фінансувати "мозкові центри" та дослідницькі інститути, визначати критерії при кредитуванні та нагороди за впровадження екологічних проектів, проводити інформаційні кампанії тощо. Однак, на думку експертів, швидкість застосування зазначених інструментів державами й урядами є повільною, зокрема, через велику кількість бюрократичних складових.

Разом із державами за параметрами сили впливу й охоплення аудиторії вагомими міжнародними акторами є міждержавні утворення, які протягом останніх десятиліть розробляли різні міжнародні рекомендації, керівні принципи для досягнення прогресу у створенні ефективних практик із реалізації кліматичних проектів не лише в розвинених країнах, а й у країнах, що розвиваються. Керівні принципи базуються на дослідженнях, участі зацікавлених сторін та експертів, а також на свідченнях найкращої практики та консультацій із національними урядами. Міждержавні об'єднання ухвалюють кліматичні рішення радше дорадчого характеру, які охоплюють сегментовану аудиторію. Реалізовувати кліматичні проекти вони можуть шляхом заснування та фінансування спеціалізованих структур, упровадження екологічних проектів, фінансування кліматичних досліджень, вироблення рекомендацій для ухвалення рішень політичними лідерами, залучення лідерів думок тощо. Проте як і у випадку держав, швидкість упровадження кліматичних інструментів та ініціатив є повільною.

У країнах Європейського Союзу – лідерів кліматичних політик, національні уряди здійснюють власні, але узгоджені заходи з подолання глобальних кліматичних викликів. Зазначені заходи прописані в Національних планах дій (National Action Plan) та інших документах. Натомість причини неузгодженості щодо глобальної кліматичної політики країн, що розвиваються, полягає не так у відсутності багатства в цих країнах, як у невизначеності сфер відповідальності й об'єктів, що потребують такої допомоги, а також невизначеності рівня уразливості країн від глобальної зміни клімату.

Отже, зменшення впливу й адаптація до зміни клімату – це транскордонний, багаторівневий, багатогалузевий і багатоактивний виклик зі специфічними характеристиками на великому проміжку часу та із великою кількістю параметрів невизначеності. Зважаючи на це, у врегулюванні зазначеного процесу беруть участь багато різних акторів із різних секторів зі своїми стратегіями й інтересами. Найбільший потенціал і вплив мають уряди, які є основним напрямом дипломатичних зусиль і єдиними підписантами РКЗК ООН, Кіотського протоколу й інших договорів та угод. Можна погодитись із думкою Р. Пачаурі, який стверджує: "корпорації розуміють, що саме вони повинні змінити, але поштовхи до змін повинні надати уряди країн, які у співпраці з політичними партіями мають підкреслювати: зниження кількості викидів діоксиду вуглецю потрібно починати вже зараз" [2]. Комплексний підхід урядів до врегулювання глобальних кліматичних проблем вимагає розробки відповідних механізмів управління, визначення рівнів і термінів упровадження, узгодження та координації між секторами; вибір оптимальних інструментів, тобто всього, що забезпечує найбільш відповідну форму лідерства.

Список використаних джерел:

1. Саммит по мерам в области изменения климата, 23 сентября 2019 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/climatechange/>.
2. Нобелевский лауреат: Чтобы спасти Землю, нужно отказаться от мяса, авто и одежды [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://fakty.com.ua/ru/lifestyle/20170911-nobelivskiy-laureat-aby-vryatuvaty-zemlyu-treba-vidmovytsya-vid-m-yasa-avto-ta-odyagu/>.
3. Доклад о работе первой очередной сессии 2018 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.unfpa.org/sites/default/files/board-documents/main-document/DP.2018.8_-_EB_Report_2018_FRS_-_Russian_v3_0.pdf.
4. BP Statistical Review of World Energy June 2017 [Electronic source]. – Access mode : https://www.bp.com/content/dam/bp-country/de_ch/PDF/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf.
5. Looking for leaders: Perceptions of climate change leadership among climate change negotiation participants / C.Karlsson, C. Parker, V. Hjerpe, B. Linnér // *Global Environmental Politics*. – 2011. – № 11. – P. 89–107.
6. Below A. Leadership Climate Change in Foreign Policy / Amy Below. – Oxford : Oxford University Press USA, 2016. – 35 c.
7. Understanding the paradoxes of multilevel governing: Climate change policy in the European Union / A. Jordan, H. van Asselt, F. van Asselt et al. // *Global Environmental Politics*. – 2012. – №12. – С. 43–66.
8. Oberthür S. EU leadership in international climate policy: Achievements and challenges / S. Oberthür, C. Roche Kelly // *The International Spectator*. – 2008. – №43. – С. 35–50.
9. The PRIMAP-hist national historical emissions time series (1850–2015) [Electronic source] / J. Gütschow, L. Jeffery, R. Gieseke, R. Gebel // *GFZ Data Services*. – 2018. – Access mode : <https://doi.org/10.5880/PIK.2018.003>.
10. CO2 Emissions from fuel Combustion [Electronic source] // *International Energy Agency (IEA)*. – 2018. – Access mode : <http://data.iaea.org/payment/products/115-co2-emissions-from-fuel-combustion-2018-edition.aspx>.
11. Unlocking the inclusive growth story of the 21st century [Electronic source] // *New Climate Economy (NCE)*. – 2018. – Access mode : <https://newclimateeconomy.report/2018/executive-summary/>.
12. Brown to Green: The G20 Transition to a Low-Carbon Economy 2018. – Berlin : Humboldt-Viadrina Governance Platform, 2018. – 44 p.
13. Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all [Electronic source] // *International Labour Organization*. – 2015. – Access mode : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ed_emp/-emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf.
14. Distributional effects of climate policy, T20 Task Force on Global Inequality and Social Cohesion [Electronic source] / N. Dao Nguyen, O. Edenhofer, G. Grimalda et al.]. – 2017. – Access mode : http://www.g20-insights.org/policy_briefs/policy-options-socially-balanced-climate-policy/.
15. Итоги конференции ООН по климату: отказ от угля и кур на Катовице [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.dw.com/ru/итоги-конференции-оон-по-климату-отказ-от-угля-и-курс-на-катовице/a-41432194>.
16. Worker Transfer Scheme [Electronic source] // *Latrobe Valley Authority*. – 2018. – Access mode : <https://lva.vic.gov.au/worker-transfer-scheme/>.
17. Pan-Canadian Framework on Clean Growth and Climate Change: Canada's Plan to Address Climate Change and Grow the Economy [Electronic source] // *Government of Canada*. – 2016. – Access mode : <https://www.canada.ca/content/dam/themes/environment/documents/wealth/20170125-en.pdf>.
18. Just transition – Where are we now and what's next? [Electronic source] // *International Trade Union Confederation (ITUC)*. – 2017. – Access mode : https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_climate_justice_frontline_briefing_2017.pdf.
19. Energy Union Package [Electronic source] // *European Commission*. – 2015. – Access mode : https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1&format=PDF.
20. Commission launches Platform for Coal Regions in Transition [Electronic source] // *Just Transition*. – 2017. – Access mode : <http://www.just-transition.info/commission-launches-platform-for-coal-regions-in-transition>.
21. Plan Climat – 1 Planète, 1 Plan [Electronic source] // *Ministère de la Transition Ecologique et Solidaire (MTES)*. – 2017. – Access mode : https://www.ecologique-solidaire.gouv.fr/sites/default/files/2017.07.06%20-%20Plan%20Climat_0.pdf.
22. Projet de Loi de Finances 2019 [Electronic source] // *Ministère de l'Economie*. – 2018. – Access mode : https://www.economie.gouv.fr/files/files/Actus2018/dp_plf2019.pdf.
23. Die Sektorziele im Klimaschutzplan 2050 [Electronic source] // *BMU*. – 2017. – Access mode : <https://www.bmu.de/themen/klima-energie/klimaschutz/nationale-klimapolitik/klimaschutzplan-2050/#c11681>.
24. Gass P. Fossil Fuel Subsidy Reform and the Just Transition: Integrating approaches for complementary outcomes [Electronic source] / P. Gass, D. Echeverria // *International Institute for Sustainable Development (IISD)*. – 2017. – Access mode : <https://www.iisd.org/sites/default/files/publications/fossil-fuel-subsidy-reform-just-transition.pdf>.
25. Radebe J. Piece Piece, City Press [Electronic source] / J. Radebe. – 2018. – Access mode : <http://www.energy.gov.za/IPP/CityPress-Opinion-Piece-Renewable-Energy.pdf>.

26. South Africa's Nationally Determined Contribution (NDC) [Electronic source] // UNFCCC. – 2016. – Access mode : <http://www4.unfccc.int/ndcregistry/PublishedDocuments/South%20Africa%20First/South%20Africa.pdf>.

27. Kok I. Coal Transition in the United States: An historical case study for the project 'Coal Transitions: Research and Dialogue on the Future of Coal' [Electronic source] / I. Kok. – 2017. – Access mode : https://coaltransitions.files.wordpress.com/2016/09/coal_us_v04.pdf.

28. Happaerts S. Rising powers in global climate governance. Negotiating in the New World Order [Electronic source] / S. Happaerts, H. Bruyninckx // Working Paper #124. – 2013. – Access mode : <http://lirias.kuleuven.be/handle/123456789/421635>.

29. Korentschnig G. Die Welt hat Fieber. Wo bleibt der Arzt? [Electronic source] / Gert Korentschnig – Access mode : <https://kurier.at/meinung/die-welt-hat-fieber-wo-bleibt-der-arzt/400341343.3>.

Надійшла до редколегії 16.11.19

O. Shevchenko, PhD (Politics), associate prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

STATES AND INTERGOVERNMENTAL ENTITIES AS ACTORS OF GLOBAL CLIMATE CHANGE SETTLEMENT

The fundamental issue of resolving the issue of global climate change is to identify the participants in the climate change management process and the scope of their competences and areas of responsibility. States and intergovernmental entities are one of the leading international actors in tackling global climate change. Until recently, global climate policy has been determined by the largest greenhouse gas emitters in the world: the United States, the EU and China, which remain the world's leading economics and political leaders. However, strong and effective climate policies are also being implemented by the G20. Today, government policy decisions to adapt and mitigate the effects of global climate change are linked, in particular, to the transition to a low carbon economy. On the one hand, it stimulates the economies of the countries to develop and introduce new technologies, to switch to renewable energy sources, stimulates the redistribution of investments and financial flows, creates new jobs, on the other, creates vulnerable groups that can potentially suffer from it. It has been shown that there are more than 20 countries in the world with the experience and political will to declare their readiness to make additional efforts, taking into account the needs of vulnerable parties, as a fastest way to abandon coal in electricity production. It has also been shown that, given the global nature of the climate change problem, the commonalities of the country are being integrated into interstate entities and formed coalitions in order to report to common countries. Communication plays an important role in the implementation of climate policies by countries and intergovernmental entities, as ambitious state climate policies require widespread political and public support, the success of which depends largely on the public's understanding of climate policy decisions.

Keywords: global climate change, states, interstate entities.

Е. Шевченко, канд. полит. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ГОСУДАРСТВА И МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫЕ ОБРАЗОВАНИЯ КАК АКТОРЫ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ

Принципиальным вопросом решения проблемы глобального изменения климата является определение участников процесса урегулирования изменений климата, объемов их компетенций и сфер ответственности. Одними из ведущих международных акторов преодоления глобальных климатических изменений являются государства и межгосударственные образования. Показано, что до недавнего времени глобальную климатическую политику определяли самые большие эмитенты парниковых газов в мире: США, ЕС и Китай, которые остаются мировыми экономическими и политическими лидерами. Однако мощные и эффективные климатические политики внедряются и странами G20. Сегодня государственные политические решения по адаптации и смягчению последствий глобальных климатических изменений связаны, в частности, с переходом к низкоуглеродной экономике. С одной стороны, это стимулирует экономики стран разрабатывать и внедрять новые технологии, переходить на возобновляемые источники энергии, перераспределять инвестиции и финансовые потоки, создает новые рабочие места, с другой – образуются уязвимые группы, которые могут страдать от этого. Показано, что в мире есть опыт и политическая воля более 20 стран, которые заявили о готовности приложить дополнительные усилия с учетом потребностей уязвимых сторон для скорейшего отказа от использования угля при производстве электроэнергии. Также показано, что, учитывая глобальный характер проблемы изменения климата, с целью осуществления совместных усилий для ее урегулирования страны объединяются в межгосударственные образования и коалиции. Отмечается важная роль коммуникаций в реализации климатических политик странами и межгосударственными образованиями, поскольку амбициозные государственные климатические политики требуют широкой политической и общественной поддержки, успех которых зависит во многом от понимания общественности принятых политических решений по климату.

Ключевые слова: глобальные климатические изменения, государства, межгосударственные образования.

УДК 327.5(045)

Ю. Цирфа, канд. політ. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОНСТРУЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ СОЦІУМІВ

На основі аналізу сутності процесів інтеграції та дезінтеграції сучасних соціумів досліджено специфіку вибудовування зовнішньополітичної ідентичності держави. Виявлено особливості зовнішньополітичної ідентичності ЄС та формат співвідношення з нею ідентичностей держав-членів цієї організації. У зазначеному ключі визначено можливі варіанти зближення України та цієї наддержавної структури, а також її позицію в межах соціально-політичного простору ЄС. З'ясовано, що виокремлення загальних контурів зовнішньополітичної ідентичності держави має відбуватися на основі звернення до культурного дискурсу, вивчення історії країни та відповідних певним періодам внутрішніх або зовнішніх проблем. Крім того, слід брати до уваги тенденцію до "фрагментації" окремих держав, спричинену етнонаціональними протистоянням усередині соціумів. Відтак доведено, що безпосереднім завданням державного актора у процесі конструювання його зовнішньополітичної ідентичності є формування надійного суспільного підґрунтя цього конструкту та вироблення почуття приналежності індивідів до населення зазначеної держави як соціально-політичного утворення.

Ключові слова: зовнішньополітична ідентичність, держава, соціум, колективна ідентичність, регіоналізація, Європейський Союз.

У сучасному світі паралельно розвиваються дві протилежні, але рівноправні тенденції. З одного боку, ми стаємо свідками нових інтенсивних процесів інтеграції країн, формування глобальних економічних союзів, ви-

будовування наддержавних інституцій управління соціальними й політичними трансформаціями. З іншого – держава дедалі частіше стикається з етнонаціональною дезінтеграцією суспільств і виокремленням трендів